

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Φαινόμενα Τριτογενοποίησης στην Ελληνική Οικονομία
Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής
Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1999.
Επιβλέπων: Καθηγητής Π. Γετίμης

ΑΦΡΟΔΙΤΗ Σ. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον για τα ζητήματα της ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα έχει ενταθεί. Η κρίση της βιομηχανίας από τη δεκαετία του '70 και μετά και τα φαινόμενα αποβιομηχάνισης πολλών περιοχών έδωσαν το έναυσμα για συζητήσεις, αναφορικά με τους τρόπους που θα οδηγούσαν στο ξεπέρασμα της κρίσης η οποία είχε πολλαπλές δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις. Η ανεργία εκτινάχθηκε στα ύψη και η διεθνής οικονομία μπήκε σε μία παρατεταμένη περίοδο ύφεσης με μικρά και παροδικά "διαλείμματα" ανάκαμψης. Ο τριτογενής τομέας θεωρήθηκε αρχικά ως ο πλέον ελπιδοφόρος τομέας, η ανάπτυξη του οποίου θα μπορούσε να επαναφέρει τη χαμένη περίοδο ευημερίας. Πολλοί ήταν εκείνοι που εστιάζοντας στη βιο-

μηχανία ή στον τριτογενή αντίστοιχα, αναδείχθηκαν σε πολέμιους ή υπέρμαχους της τριτογενούς επέκτασης. Το κοινό σημείο και των δύο πλευρών που απετέλεσε και το *ερέθισμα* για την συγκεκριμένη μελέτη ήταν ότι στο πλαίσιο της σημερινής παγκόσμιας οικονομίας, του εντεινόμενου ανταγωνισμού και της οικονομικής αστάθειας, οι υπηρεσίες και συγκεκριμένα οι παραγωγικές υπηρεσίες είναι καθοριστικός παράγοντας για την βιομηχανική ανταγωνιστικότητα.

Αντικείμενο της μελέτης είναι η διερεύνηση αντίστοιχων τάσεων στην ελληνική οικονομία. Ειδικότερα εξετάζονται οι εξελίξεις της τελευταίας εικοσαετίας που σημειώνονται στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών στο σύνολο της χώρας και στην περιφέρεια Αττικής η οποία απετέλεσε το γεωγραφικό χώρο αναφοράς της εμπειρικής έρευνας που διενεργήθηκε. *Στόχος* της εμπειρικής έρευνας είναι η διαπίστωση των εξαρτήσεων και των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του τριτογενή τομέα και ειδικότερα των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και της βιομηχανίας, στη βάση όχι μόνο ποσοτικών αλλά και ποιοτικών στοιχείων. Η στενή εξάρτηση της βιομηχανίας και του τριτογενή τομέα και ο σημαντικός ρόλος του τελευταίου στη βιομηχανική αναδιάρθρωση που είχε σαν αποτέλεσμα την έντονη ανάπτυξη των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια σε διεθνές επίπεδο απετέλεσε τη *βασική υπόθεση εργασίας*.

Η διατριβή χωρίζεται σε τρία βασικά μέρη.

Στο πρώτο μέρος επιχειρείται η θεωρητική προσέγγιση των ζητημάτων της αποβιομηχάνισης, της τριτογενούς ανάπτυξης και των σχέσεων μεταξύ βιομηχανίας και τριτογενή στη βάση της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Τα χαρακτηριστικά και η διάρκεια της κρίσης η οποία πλήττει τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες από τις αρχές της δεκαετίας του '70 επιβεβαιώνουν τις απόψεις εκείνων που θεωρούν ότι η κρίση μοιάζει να αποτελεί προϊόν τυχαίων ιστορικά γεγονότων, αλλά τα αίτια της πρέπει να αναζητηθούν σε άλλες κατευθύνσεις και κυρίως στα όρια της ανάπτυξης του μεταπολεμικού οικονομικού συστήματος. Τα ίδια τα γεγονότα της περιόδου της ύφεσης

θέτουν βασικά σε αμφισβήτηση το χαρακτηρισμό της βιομηχανίας ως “μοχλού ανάπτυξης”, ως το επίκεντρο δηλαδή της αναπτυξιακής διαδικασίας με πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στις συνθήκες της παραγωγής και της ζήτησης και στους υπόλοιπους οικονομικούς τομείς. Η κρίση στη βιομηχανία δεν συνετέλεσε αλλά στην οπισθοχώρηση της αναπτυξιακής διαδικασίας στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες οικονομίες, αλλά υπονόμωσε και όλο το οικοδόμημα της παρελθούσας οικονομικής ανάπτυξης.

Ο τριτογενής τομέας καθίσταται το επίκεντρο του ενδιαφέροντος, κύρια εξαιτίας της συμβολής του στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και κατ’ επέκταση στη διαδικασία της ανάπτυξης. Η σημαντική επέκταση όμως του τριτογενή τομέα στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες αναδύει διαφωνίες στους αναλυτές, οι οποίες εστιάζονται:

- α) Στους αιτιολογικούς παράγοντες της ανάπτυξης των υπηρεσιών και ειδικότερα στο κατά πόσο η τριτογενής επέκταση που διαπιστώνεται είναι αποτέλεσμα και εξάρτημα της ανάπτυξης του δευτερογενή τομέα, ή αυτόνομη διαδικασία.
- β) Στη μελλοντική εξέλιξη του τομέα των υπηρεσιών και ειδικότερα στο κατά πόσο είναι δυνατό ένα πρότυπο συσσώρευσης βασιζόμενο στην ανάπτυξη των υπηρεσιών.

Τα ερωτήματα αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά σε μία κατάσταση οικονομικής κρίσης, μέσα από την οποία αμφισβητείται σε μεγάλο βαθμό ο δυναμικός ρόλος του βιομηχανικού τομέα. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της τριτογενοποίησης θα μπορούσαν να ταξινομηθούν σε δύο εκ διαμέτρου αντίθετους πόλους: από τη μία πλευρά κατατάσσονται οι θεωρίες αυτο-εξυπηρέτησης και υποκατάστασης των υπηρεσιών από αγαθά, οι οποίες προσανατολίζονται προς τη στασιμότητα και στη συνέχεια την οπισθοχώρηση της κατανάλωσης υπηρεσιών από τα νοικοκυριά καθώς και οι νεοβιομηχανικές θεωρίες με επίκεντρο τη βιομηχανία και από την άλλη κατατάσσονται οι θεωρίες της μεταβιομηχανικής κοινωνίας και της κοινωνίας της πληροφορίας που δίνουν κυρίαρχη θέση στις υπηρεσίες.

Η θέση ότι η βιομηχανία δημιουργεί τον πλούτο, ενώ οι υπη-

ρεσίες αλλά και μόνο θέσεις απασχόλησης δεν μπορεί σήμερα να τεκμηριωθεί αποτελεσματικά. Οι ζημιές και τα κέρδη ανταγωνιστικότητας σε επίπεδο επιχειρήσεων και χωρών κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων απέδειξαν ότι σε μία παγκοσμιοποιημένη αγορά, όπου τα υλικά αγαθά τυποποιούνται όλο και περισσότερο, η “προσιθέμενη” υπηρεσία (διανομή, διαφήμιση, συντήρηση....) είναι το στοιχείο εκείνο από το οποίο προκύπτουν όλο και περισσότερο οι δυνατότητες της διαφοροποίησης, της καινοτομίας και της ατομικότητας των προσφερόμενων προϊόντων που αντισταθμίζουν τα χαρακτηριστικά της μαζικής παραγωγής. Το φαινόμενο της απο-υλικοποίησης της μεταποιητικής παραγωγής που συνεπάγεται αύξηση των τριτογενών εισροών συγκριτικά με τις υλικές γίνεται όλο και περισσότερο έντονο και αποτελεί το βασικό πλεονέκτημα των επιχειρήσεων στον όλο και μεγαλύτερο διεθνή ανταγωνισμό.

Τόσο τα αγαθά, όσο και οι υπηρεσίες υπόκεινται σε μια διαδικασία, μέσω της οποίας αγαθά πηγάζουν από υπηρεσίες και υπηρεσίες από την παραγωγή αγαθών. Δεν πωλείται πλέον ένα προϊόν, αλλά ένα σύνολο αγαθών που ανταποκρίνεται σε ένα σύνολο αναγκών και όπου είναι ιδιαίτερα δύσκολο να προσδιορισθεί το κυρίαρχο στοιχείο: το υλικό προϊόν ή η υπηρεσία. Παρατηρείται επομένως ένα φαινόμενο “ενοποίησης” των δύο τομέων, καθώς οι διασυνδέσεις μεταξύ τους εμφανίζονται ιδιαίτερα έντονες και είναι αμφίβολη η σημασία του να εστιάζει κανείς στη μεταποίηση ή στις υπηρεσίες για να προβλέψει τις οικονομικές εξελίξεις των σύγχρονων οικονομιών. Το γεγονός αυτό επαναφέρει επιτακτικά την αναγκαιότητα μια ισότιμης προσέγγισης της βιομηχανίας και των υπηρεσιών και το ερώτημα που αναφέρεται στο ποιος από τους δύο πόλους (υπηρεσίες ή αγαθά/ βιομηχανία ή τριτογενής τομέας) έχει κυρίαρχο ρόλο, καθίσταται δευτερεύον. Δεν μπορούμε πλέον να μιλάμε παρά για συμπληρωματικότητα στη χρήση αγαθών και υπηρεσιών και για αλληλεξάρτηση των παραγωγικών δομών των αγαθών και υπηρεσιών.

Στο δεύτερο μέρος επεξεργάζονται και αναλύονται δευτερογενή στατιστικά στοιχεία για τον προσδιορισμό των οικονομικών

εξελιξων που σημειώνονται σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, με έμφαση στην περιφέρεια Αττικής.

Η κατανομή του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, ανά τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων, διαχρονικά δε δεικνύει διαφοροποίηση του παραγωγικού προτύπου της χώρας. Ο τομέας των υπηρεσιών, ήδη από τη δεκαετία του '70, συμμετέχει με το υψηλότερο ποσοστό στο σχηματισμό του συνολικού ΑΕΠ, ποσοστό που το 1994 πλησιάζει το 60%. Οι ρυθμοί ανάπτυξης του τριτογενή τομέα, παρά το γεγονός ότι είναι φθίνοντες, είναι σημαντικά υψηλότεροι από τους αντίστοιχους συνολικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με αποτέλεσμα την ενίσχυση της σημασίας του στην εθνική οικονομία. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του τριτογενούς ΑΕΠ είναι επίσης υψηλότερος από τον αντίστοιχο ρυθμό μεταβολής που σημειώνεται στο δευτερογενή τομέα.

Κατά τη δεκαετία του '70 μεταφέρονται θέσεις απασχόλησης, όπως είναι φυσικό στο στάδιο εκβιομηχάνισης μίας οικονομίας, από τον αγροτικό τομέα προς το δευτερογενή τομέα, αλλά και προς τον τομέα των υπηρεσιών. Ενδεικτικό της κρίσης που διέρχεται ο δευτερογενής τομέας στη συνέχεια είναι ο αρνητικός ρυθμός μεταβολής της απασχόλησης που σημειώνεται σε αυτόν. Το βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής οικονομίας είναι ότι καθ' όλο το εξεταζόμενο διάστημα η πλειονότητα των θέσεων απασχόλησης εντάσσεται στον τομέα των υπηρεσιών. Από τη δεκαετία όμως του '80 και μετά, παρατηρείται ακόμα μεγαλύτερη τριτογενοποίηση των θέσεων απασχόλησης, με τον τομέα των υπηρεσιών στο σύνολο του να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό των συνολικών θέσεων εργασίας και να είναι ο μοναδικός τομέας ο οποίος δημιουργεί νέες θέσεις απασχόλησης.

Το φαινόμενο αυτό εντείνεται περαιτέρω καθώς η διαχρονική διερεύνηση της επαγγελματικής διάρθρωσης της απασχόλησης (1974-1997) δεικνύει αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των απασχολούμενων σε θέσεις εργασίας τριτογενούς χαρακτήρα ("white collar" απασχολούμενοι) στο σύνολο της απασχόλησης και την αντίστοιχη μείωση του ποσοστού συμμετοχής των απασχολούμενων σε θέσεις εργασίας δευτερογενούς χαρακτήρα ("blue collar"

απασχολούμενοι). Παρόμοια είναι και η τάση που διαπιστώνεται στο εσωτερικό του μεταποιητικού τομέα (αύξηση του ποσοστού των απασχολούμενων σε θέσεις τριτογενούς χαρακτήρα). Αύξηση των τριτογενούς φύσεως θέσεων εργασίας στην μεταποίηση σημειώνεται και κατά τα διαστήματα εκείνα όπου ο συνολικός αριθμός των απασχολούμενων αλλά και των απασχολούμενων σε δευτερογενούς χαρακτήρα επαγγέλματα μειώνεται.

Παρόμοιες τάσεις με αυτές που διαπιστώνονται σε εθνικό επίπεδο παρατηρούνται και στην Περιφέρεια Αττικής. Οι διαφορές επικεντρώνονται κύρια στους διαφορετικούς ρυθμούς εξέλιξης των προαναφερομένων μεγεθών.

Τέλος το τρίτο μέρος εμπερικλείει τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας στις μεταποιητικές μονάδες της περιφέρειας Αττικής αναφορικά με το βαθμό χρησιμοποίησης υπηρεσιών και τις διασυνδέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ της μεταποίησης και των παραγωγικών υπηρεσιών και ειδικότερα των υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις, γεγονός που εμμέσως καθορίζει και το πρότυπο της ανάπτυξης του τριτογενή τομέα της ελληνικής οικονομίας. Η επιλογή της εμπειρικής έρευνας ως προσφορότερου τρόπου ανάλυσης, συγκριτικά με τη χρήση στοιχείων από δευτερογενείς πηγές (όπως π.χ. πίνακες εισροών-εκροών), πέραν των προβλημάτων των τελευταίων που αναφέρονται κύρια στις δυσκολίες διαχρονικής συγκρισιμότητας, οφείλεται στην επιθυμία να συμπεριληφθούν στην ανάλυση, πέραν των καθαρών ποσοτικών στοιχείων, και ποιοτικές εκτιμήσεις από την πλευρά των επιχειρηματιών.

Ως γεωγραφικός χώρος αναφοράς της εμπειρικής έρευνας επιλέχθηκε η Περιφέρεια Αττικής. Οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκεκριμένη επιλογή ήταν:

- α) Η Περιφέρεια παρουσιάζει τις ίδιες τάσεις που παρατηρούνται σε επίπεδο χώρας: φθίνων ρυθμός ανάπτυξης του περιφερειακού ΑΕΠ, μείωση της σημασίας του δευτερογενή τομέα στην περιφερειακή οικονομία από πλευράς συγκέντρωσης θέσεων απασχόλησης και συμμετοχής του στο σχηματισμό του ΑΕΠ της Αττικής, αύξηση των τριτογενούς φύσεως θέσεων ερ-

γασίας τόσο στο σύνολο της απασχόλησης, όσο και στο σύνολο της απασχόλησης στην μεταποίηση.

β) Η Αττική συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό των καταστημάτων και των απασχολούμενων που δραστηριοποιούνται στο συγκεκριμένο κομμάτι του τριτογενή τομέα στο σύνολο της χώρας (ποσοστό πάνω από 60%).

γ) Ο μέσος ετήσιος ρυθμός του ΑΕΠ του δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια καθίσταται θετικός στις αρχές της δεκαετίας του '90, σε αντίθεση με τον αρνητικό ρυθμό που σημειώνεται στο σύνολο της χώρας. Το γεγονός αυτό είναι ένδειξη εκ νέου δυναμικότητας του μεταποιητικού τομέα της Περιφέρειας.

Η σημασία των παραγωγικών υπηρεσιών στην ανάπτυξη της βιομηχανίας είναι κάτι για το οποίο δεν υπάρχει αμφισβήτηση. Στις σημερινές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης των οικονομιών, του έντονου ανταγωνισμού, της αβεβαιότητας των αγορών και των ταχέων τεχνολογικών εξελίξεων, η σημασία ορισμένων υπηρεσιών υψηλού βαθμού ενσωματωμένης γνώσης καθίσταται πρωτεύουσας σημασίας στην προσπάθεια αναδιάρθρωσης του μεταποιητικού τομέα.

Κάθε επιχείρηση βρίσκεται αντιμέτωπη με δύο εναλλακτικές λύσεις: να παράγει μόνη της τις αναγκαίες υπηρεσίες, ή να τις αγοράσει από κάποιους άλλους-άτομα ή εταιρείες υπηρεσιών. Είναι η αντίθεση μεταξύ της "εσωτερίκευσης" και της "εξωτερίκευσης" της παραγωγής. Η τάση της εξωτερίκευσης έχει συνδεθεί με την παρακμή της έννοιας της κάθετης οργάνωσης της επιχείρησης, ως της κύριας μορφής εταιρικής οργάνωσης και την ανάπτυξη νέων πλέον ευέλικτων οργανωτικών μορφών. Ο βαθμός εξωτερίκευσης λειτουργιών τριτογενούς φύσεως πέρα από το γεγονός ότι διαφοροποιείται μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών υπηρεσιών στη βάση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους (εξειδικευμένες υπηρεσίες, υπηρεσίες συλλογικού χαρακτήρα, νομικό καθεστώς, εποχικός χαρακτήρας) είναι συνάρτηση και παραγόντων που σχετίζονται με το μέγεθος και τον τρόπο οργάνωσης της επιχείρησης.

Η αύξηση της ζήτησης εξωτερικών υπηρεσιών από τις βιομη-

χανίες που παρατηρείται τελευταία σε διεθνές επίπεδο οφείλεται κύρια:

- α) Στην αύξηση του κόστους των άμεσα απασχολούμενων, λόγω των υποχρεωτικών εργοδοτικών εισφορών και του πάγιου χαρακτήρα που έχει το εργασιακό κόστος, εξαιτίας των περιοριστικών διατάξεων για απολύσεις.
- β) Καθώς τα καθήκοντα καταλήγουν να είναι ιδιαίτερα εξειδικευμένα και απαιτούν μεγαλύτερη εμπειρία και γνώση, δεν είναι δυνατόν, ακόμα και για τις μεγάλες βιομηχανίες, να διαθέτουν τις νέες ειδικότητες σε μόνιμη βάση. Η τάση προς τις εξωτερικές συμβάσεις για την προμήθεια υπηρεσιών προέκυψε από την ανάγκη βελτίωσης των υπηρεσιών που είναι ενσωματωμένες στην επιχείρηση.

Το βασικό συμπέρασμα της εμπειρικής έρευνας, στη βάση και της αποδοχής ότι ο μεταποιητικός τομέας της Περιφέρειας Αττικής είναι σε μεγάλο βαθμό αντιπροσωπευτικός του συνόλου της μεταποιητικής δραστηριότητας, είναι ότι οι διασυνδέσεις μεταξύ του τριτογενή τομέα που απευθύνεται κύρια προς τις επιχειρήσεις και των βιομηχανικών μονάδων είναι ιδιαίτερα χαμηλές. Στο μεγαλύτερο μέρος του ο μεταποιητικός τομέας, και σε αντίθεση με ό,τι παρατηρείται στις ανεπτυγμένες χώρες με εκτεταμένο τριτογενή, εξακολουθεί να διατηρεί το κάθετο μοντέλο οργάνωσης στις λειτουργίες τριτογενούς χαρακτήρα (ενσωμάτωση των τριτογενών δραστηριοτήτων στη λειτουργία του). Το γεγονός αυτό μας προσανατολίζει προς ένα τριτογενή ο οποίος αναπτύσσεται αυτόνομα και αλληλοτροφοδοτείται από τον εαυτό του. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται περαιτέρω, αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι χαμηλές διασυνδέσεις πιστοποιούνται στην Περιφέρεια Αττικής, όπου συγκεντρώνεται το υψηλότερο ποσοστό των απασχολούμενων και των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις στο σύνολο της χώρας.

Διαπεριφερειακά Οδικά Έργα και η συμβολή τους στην Περιφερειακή Ανάπτυξη: Μια Θεωρητική και Εμπειρική Προσέγγιση

Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 1998.

Επιβλέπων: Επ. Καθηγητής Γ. Πετράκος

ΣΕΡΑΦΕΙΜ Θ. ΠΟΛΥΖΟΣ

Η διδακτορική διατριβή εξετάζει τόσο θεωρητικά όσο και εμπειρικά την σχέση διαπεριφερειακών οδικών έργων και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Συγκεκριμένα στο πρώτο μέρος πέραν μιας γενικής θεώρησης των χωρικών μεταβολών, που επιφέρει η κατασκευή συγκοινωνιακών υποδομών και μιας γενικής επισκόπησης των θεωριών Περιφερειακής Ανάπτυξης, περιλαμβάνει κριτική επισκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων, οι οποίες ασχολούνται με την σχέση Μεταφορικών Υποδομών και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Transportation and Regional Development), καθώς και των υποδειγμάτων τα οποία έχουν αναπτυχθεί για την εκ των προτέρων (ex ante) ποσοτική ανάλυση των επιπτώσεων των εν λόγω υποδομών στις οικονομίες των περιφερειών.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο μέρος, διατυπώνεται θεωρητική “πρόταση” αναφορικά με την σχέση Διαπεριφερειακών Οδικών Υποδομών και Περιφερειακής Ανάπτυξης, που χρησιμοποιείται ως “υπόβαθρο” για την ποσοτική ανάλυση, στην οποία αναλύονται βασικές έννοιες και οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την εμφάνιση, το μέγεθος και την κατεύθυνση των περιφερειακών μεταβολών με οικονομικό χαρακτήρα, τις οποίες προκαλεί η κατασκευή των εν λόγω υποδομών. Επίσης αναπτύσσεται υπόδειγμα για την ποσοτική ανάλυση και προεκτίμηση των εν λόγω μεταβολών και περιγράφονται αναλυτικά οι εξισώσεις του. Ο υπολογισμός των παραμέτρων των εξισώσεων του προτεινόμενου υποδείγματος (calibration) γίνεται με στατιστικά στοιχεία από τον ελληνικό χώρο.

Τέλος στο τρίτο μέρος της διατριβής γίνεται η εφαρμογή της

μεθοδολογίας με βάση τις παραμέτρους των εξισώσεων που υπολογίσθηκαν, σε δυο πραγματικά σενάρια κατασκευής διαπεριφερειακών οδικών υποδομών. Το πρώτο σενάριο περιλαμβάνει το σύνολο (σχεδόν) των διαπεριφερειακών έργων εθνικού χαρακτήρα, τα οποία κατασκευάζονται στην Ελλάδα και αποτελούν το βασικό κορμό του προγράμματος έργων υποδομής μεταφορών και οδικών δικτύων για τα επόμενα 10-15 χρόνια. Στο δεύτερο σενάριο εξετάζεται μεμονωμένα ένας οδικός άξονας, η Εγνατία οδός, ώστε ναδειχθεί ο βαθμός αλληλεπίδρασης και η “ανταγωνιστικότητα” ανάμεσα σε υποδομές οι οποίες εκτελούνται σε διαφορετικούς γεωγραφικούς χώρους. Η διατριβή ολοκληρώνεται με διατύπωση τελικών συμπερασμάτων και προτάσεων πολιτικής, καθώς και συνοπτική αξιολόγηση της εφαρμογής της μεθοδολογίας και των τελικών αποτελεσμάτων που προέκυψαν.

* * * *

Περιβαλλοντική Πολιτική: Νέα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ελέγχου

Μεταπτυχιακός Κύκλος Σπουδών, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1998.
Επιβλέπων: Καθηγητής Π. Γετίμης

ΖΑΦΕΙΡΟΥΛΑ ΔΗΜΑΔΑΜΑ

Τα προβλήματα του περιβάλλοντος έχουν αναδειχθεί τις τελευταίες δεκαετίες, σε μερικά από τα σημαντικότερα ζητήματα τόσο στο επίπεδο της θεωρίας όσο και στο επίπεδο της διαμόρφωσης πολιτικών σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η αυξανόμενη ενασχόληση επιστημόνων, πολιτικών, ομάδων πολιτών, κινημάτων με τα οξυμένα περιβαλλοντικά προβλήματα απο-

δεικνύει τη σημασία της περιβαλλοντικής πολιτικής, που διεκδικεί πρωταγωνιστικό ρόλο στο νέο τύπο αειφόρου-βιώσιμης ανάπτυξης (sustainable development).

Η νομοθεσία κανονιστικού τύπου η οποία κυριάρχησε σε εθνικό επίπεδο στις δεκαετίες '70 και '80 με την πάροδο των χρόνων απέδειξε ότι δεν είναι ικανή από μόνη της να εκτιμήσει και να ρυθμίσει την κατάσταση του περιβάλλοντος, που συνεχώς υποβαθμίζεται, και να προασπίσει τις ζωτικές ανάγκες αναβάθμισής του. Παρόλα αυτά κρίθηκε αναγκαία και ιδιαίτερα χρήσιμη, στο βαθμό που με τις συμβάσεις, τα πλαίσια αρχών, των τεχνικών και των λειτουργιών που προέβλεπε, συνέβαλε στην προάσπιση και-ριων ζητημάτων περιβάλλοντος, όπως η προστασία βιοτόπων, η βιοποικιλομορφία κ.α.

Στη δεκαετία του 1990 ασκήθηκε κριτική στα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος που έμειναν ανεφάρμοστα -συνολικά ή τμηματικά- και στις πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης που αποδείχθηκαν σε πολλές περιπτώσεις μονόπλευρες, καθοδηγούμενες από οικονομικά συμφέροντα τα οποία σπανίως συνυπολόγισαν το περιβαλλοντικό κόστος μπροστά στο οικονομικό κέρδος. Οι παραγωγοί, στόχευαν στην αύξηση των πωλήσεων προς κάλυψη της συνεχιζόμενης ζήτησης (καταναλωτικά πρότυπα), ενώ αδυνατούσαν να σκεφθούν ότι το πρόβλημα της ρύπανσης επιβαρύνει όχι μόνο την ποιότητα του περιβάλλοντος αλλά μακροπρόθεσμα τους ίδιους τους στόχους της επιχείρησης (μείωση της ζήτησης, μείωση των κερδών).

Εκτός όμως από τα οικονομικά συμφέροντα, ούτε η κοινωνία των πολιτών ευαισθητοποιήθηκε έγκαιρα προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, ο πολίτης ενσωματωμένος σε ένα μονοδιάστατο καταναλωτικό πρότυπο συμπεριφοράς, δεν ενδιαφερόταν ουσιαστικά για ένα αναβαθμισμένο περιβάλλον που θα εξασφάλιζε την αναπαραγωγή του και τη βελτίωση της ποιότητάς του.

Τα τελευταία χρόνια (δεκαετία του '90) παρατηρείται μία αλλαγή προσανατολισμού των ανθρώπων προς νέα πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία ενδυναμώνουν την ανάγκη προστασίας του πε-

ριβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο. Το φαινόμενο αυτό αρχίζει να γίνεται πιο γενικευμένο γιατί τα σημάδια της διατάραξης του πλανήτη είναι πλέον ορατά και στον πιο απλό πολίτη: υποβάθμιση της καθημερινής ζωής, επιβάρυνση του αστικού περιβάλλοντος, το νέφος, η μόλυνση των ακτών και των θαλασσών η μείωση των δασών, η αύξηση της θερμοκρασίας, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η ερημοποίηση κ.λ.π. Πολλές ασθένειες έχουν τη ρίζα τους ή επιβαρύνονται απ' τα παραπάνω (αλλεργίες, ορμονικές διαταραχές, καρκίνος κ.λ.π.). Τα βιομηχανικά ή πυρηνικά ατυχήματα δυστυχώς αυξάνονται.

Συγχρόνως, οι εθνικές και κυρίως οι διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές στρέφονται προς πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος με νέα εργαλεία, που συμπληρώνουν τις προηγούμενες κανονιστικές ρυθμίσεις με νέες ρυθμίσεις πιο σύνθετες, ευέλικτες που βασίζονται σε εκούσια (εθελοντική) βάση. Έτσι οι νέες ρυθμίσεις έχουν ως βασικό άξονα την εκπαίδευση των πολιτών σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος (κατάρτιση) αλλά και πληροφόρηση του κοινού με εκλαϊκευμένα μέσα. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση περιλαμβάνεται σε ειδικό ψήφισμα του Συμβουλίου των Υπουργών Παιδείας. Τα νέα αυτά μέσα, στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση όχι μόνο του συνόλου του πληθυσμού, αλλά και ομάδων στόχων (target group), δηλαδή, ευαισθητοποίηση αφενός των παραγωγών για υπεύθυνη χρήση των φυσικών πόρων και για λελογισμένη χρήση των φυτοφαρμάκων και αφετέρου των επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα για αποφυγή της ρύπανσης και για μείωση των αποβλήτων και εξοικονόμηση φυσικών πόρων.

Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται να εφαρμοστεί μία νέα πολιτική, μια πολιτική επιμερισμού της ευθύνης. Όλοι είμαστε συνυπεύθυνοι για ό,τι συμβαίνει γύρω μας και κυρίως έχουμε ευθύνη στο να προλάβουμε -“πρόληψη”- και λιγότερο στο να καταστείλουμε τα αρνητικά φαινόμενα.

Σε αυτό το νέο διευρυμένο πλαίσιο υιοθετούνται νέες πολιτικές και εργαλεία τα οποία θέτουν σε διαφοροποιημένες βάσεις, αρχές, τεχνικές και λειτουργίες την προστασία του περιβάλλο-

ντος. Η διπλωματική εργασία ερευνά τα νεότερα εργαλεία τα οποία αντανακλούν και συμπυκνώνουν όλες τις παραπάνω νέες αρχές και κατευθύνσεις. Πρόκειται για τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, τα οποία αφορούν κυρίως βιομηχανικές μονάδες (EMAS), αλλά και άλλες υπηρεσίες του τριτογενή τομέα ή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ISO 14000).

Τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (Environmental Management Systems) απευθύνονται κυρίως στη βιομηχανία, η οποία ευθύνεται σε ένα σημαντικό ποσοστό για τη ρύπανση, ιδίως όταν είναι χωροθετημένη πλησίον ή εντός του αστικού χώρου και δεν ακολουθεί κάποια περιβαλλοντικά πρότυπα. Θα πρέπει να τονίσουμε, ότι σχετικά με τη βιομηχανία, τα μέτρα που λαμβάνονταν στο παρελθόν ήταν ως επί το πλείστον κανονιστικού χαρακτήρα, με έμφαση στις απαγορεύσεις και στον προσδιορισμό των ανώτατων τιμών των ρύπων. Και σε αυτόν τον τομέα η νέα πολιτική προσανατολίζεται πλέον σε στρατηγικές με βασικούς άξονες την ανάληψη πρωτοβουλιών από τους ίδιους τους παραγωγούς, την πληροφόρηση και ενεργοποίηση του κοινού, την κατάρτιση προσωπικού αλλά και τον απευθείας επιμερισμό της ευθύνης.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει τις μικρές ή μεσαίες επιχειρήσεις με ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μπορέσουν να παραμείνουν βιώσιμες και μετά τη χρήση των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης, ή άλλων πολιτικών που ενδεχομένως απαιτούν οικονομικό κόστος (σχετικά με την αλλαγή της παραγωγικής διαδικασίας, ή την πρόσληψη έμπειρου προσωπικού).

Τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης αφορούν στην περιβαλλοντικά συμβατή λειτουργία μιας βιομηχανικής εγκατάστασης αλλά και άλλων τομέων της οικονομίας. Ο απώτερος στόχος αυτών των συστημάτων είναι η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από τη σχετική λειτουργία και η βελτίωση των τεχνικών που χρησιμοποιούνται. Τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης είναι ένα καινοτόμο ευέλικτο εργαλείο το οποίο πιστοποιεί την παραγωγική διαδικασία της επιχεί-

ρησης και όχι το προϊόν (eco-label). Τα Συστήματα δεν δρουν μόνο στο επίπεδο της παραγωγής, αλλά παρεμβαίνουν διαρθρωτικά σε διοικητικές δομές της επιχείρησης και αποτελούν εθελοντικά πρότυπα, εναπόκειται δηλαδή, στη θέληση της κάθε επιχείρησης αν θα τα υιοθετήσει ή όχι. Προκειμένου να εφαρμοστεί ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης σε μία επιχείρηση απαιτείται (με μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ ISO και EMAS):

- θέσπιση *Περιβαλλοντικής Πολιτικής*
- υλοποίηση *Περιβαλλοντικής Ανάλυσης*
- υιοθέτηση *Περιβαλλοντικού Προγράμματος*
- εισαγωγή *Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης*
- διεξαγωγή ή ανάθεση σε άλλους της διενέργειας *Περιβαλλοντικών Ελέγχων*
- σύνταξη *Περιβαλλοντικής Δήλωσης*
- πιστοποίηση της πολιτικής, του προγράμματος, του συστήματος διαχείρισης, της ανάλυσης, των ελέγχων και επικύρωση της δήλωσης από ανεξάρτητο διαπιστευμένο επιθεωρητή περιβάλλοντος.

Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα τα οποία μια επιχείρηση μπορεί να έχει εφαρμόζοντας ένα Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης αφορούν τρεις βασικούς άξονες:

- Μείωση του κόστους παραγωγής (κατανάλωση πρώτων υλών, ενέργειας και επεξεργασίας αποβλήτων)
- Βελτιωμένη απόδοση (καθαρές τεχνολογίες)
- Ευκολότερη δυνατότητα χωροθέτησης και λειτουργίας (συναίνεσης)

Οι παραπάνω άξονες αφορούν σημεία τα οποία συνηγορούν υπέρ της υιοθέτησης συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης. Όμως το κρίσιμο ερώτημα το οποίο προκύπτει είναι, γιατί τα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (και ιδιαίτερα το Ευρωπαϊκό EMAS) δεν έχουν μεγάλη διάδοση στις μέρες μας, σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το πρώτο βασικό μειονέκτημα στην εφαρμογή τέτοιων νέων εργαλείων σε επιχειρήσεις είναι η δυσκολία προσαρμογής της νομοθεσίας και των διοικητικών δομών κάθε χώρας, στα νέα δεδο-

μένα. Ελάχιστες είναι οι χώρες εκείνες οι οποίες προσαρμόστηκαν έγκαιρα -κυρίως λόγω της ύπαρξης εθνικών προτύπων πιστοποίησης- και προχώρησαν στην εφαρμογή τέτοιων συστημάτων (π.χ. Γερμανία). Αντίθετα στις περισσότερες χώρες, όπως και στην Ελλάδα, οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν ήταν αποσπασματικές με αποτέλεσμα να δημιουργήσουν σύγχυση και επιφυλάξεις στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα για παράδειγμα δεν έχουν θεσπιστεί ακόμη οι αρμόδιοι εθνικοί φορείς και υπηρεσίες οι οποίοι πρέπει να προϋπάρχουν για την υλοποίηση Συστημάτων Διαχείρισης Περιβάλλοντος, ενώ είναι ανύπαρκτη η πληροφόρηση και ενημέρωση.

Πέρα από την υφιστάμενη νομοθεσία, τα κύρια κίνητρα κάθε επιχείρησης για την υιοθέτηση τέτοιων συστημάτων, είναι η βελτίωση της επιχειρηματικής εικόνας τους, η απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος και το ενδιαφέρον από τους πελάτες τους. Διαπιστώθηκε επίσης ότι σημαντικό ρόλο παίζει το μέγεθος της επιχείρησης. Οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν αφενός καλύτερη οργανωτική δομή ώστε να εφαρμόσουν τέτοια συστήματα σε συνεχή βάση, και αφετέρου έχουν τις οικονομικές προϋποθέσεις για να αναλάβουν το κόστος μιας τέτοιας επένδυσης, σε αντίθεση με τις μικρομεσαίες οι οποίες έχουν μικρότερες δυνατότητες, οικονομικές και διοικητικές.

Τέλος, η ενημέρωση και πληροφόρηση των πολιτών γενικότερα, θα πρέπει να τεθεί ως αντικειμενικός σκοπός των εθνικών πολιτικών αλλά και των τοπικών φορέων (Τοπική Αυτοδιοίκηση, μη Κυβερνητικές Οργανώσεις), ώστε να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και να ευαισθητοποιήσουν τις επιχειρήσεις οι οποίες με τη σειρά τους να ενδιαφερθούν και να ενεργοποιηθούν σε εθελοντική βάση.

Ιδιωτική Πολεοδόμηση-Εφαρμογή του Ν. 1947/91-Επιπτώσεις στην Πόλη και στην Περιφέρεια

Μεταπτυχιακός Κύκλος Σπουδών, Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ι.Π.Α.), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 1993.

Επιβλέποντες: Καθηγητής Α. Αραβαντινός, Καθηγητής Π. Γετίμης

ΕΛΕΝΗ Ν. ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελεί η “ιδιωτική πολεοδόμηση” ως εφαρμογή του Ν. 1947/91 και οι επιπτώσεις του στην πόλη και την περιφέρεια. Αφορά στη χρονική τοποθέτηση της ύπαρξης του θεσμού στον ελληνικό και διεθνή χώρο, στην ανάλυση και περιγραφή του, τη συσχέτισή του με τη “Δημόσια” Πολεοδόμηση και άλλα θεσμικά πλαίσια του ίδιου χαρακτήρα και τις μελλοντικές επιπτώσεις των εφαρμογών του, ενώ παράλληλα πραγματοποιείται διερεύνηση των πιο πρόσφατων μέχρι την ολοκλήρωση της έρευνας προτάσεων. Διατυπώνονται επίσης συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα του θεσμού καθώς και οι προοπτικές οικιστικής ανάπτυξης με την εφαρμογή του.

Η αναλυτική προσέγγιση της παροχής που δόθηκε με το Ν. 1947/91 περί “Ιδιωτικής Πολεοδόμησης” είναι ο στόχος της εργασίας αυτής όπου γίνεται προσπάθεια διαμόρφωσης ολοκληρωμένης εικόνας του θεσμού και διατύπωσης των προβληματισμών που δημιουργούνται όπως και των επιπτώσεων της εφαρμογής του.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση της εργασίας περιλάμβανε όχι μόνο τη συλλογή υλικού μέσω διεθνούς βιβλιογραφίας (από 125 πηγές, και με 63 υποσημειώσεις) αφού λόγω της πρωτοτυπίας του θέματος δεν επαρκούσε η υφιστάμενη για το ουσιαστικό μέρος της μελέτης, αλλά κυρίως μέσω συνεντεύξεων και ανταλλαγής απόψεων με τους υπεύθυνους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, επιτόπιας έρευνας και επεξεργασίας δεδομένων στατιστικής, όσο και μέσω ερωτηματολογίου, απευθυνόμενου (σε ιδιοκτήτες-επενδυτές εκτάσεων, Μελετητικά

Γραφεία και ΥΠΕΧΩΔΕ, δηλαδή) στο δίκτυο φορέων που εμπλέκονται στις διαδικασίες των εφαρμογών του θεσμού της ιδιωτικής πολεοδόμησης.

Σύμφωνα με το Ν. 1947/91 “περί ιδιωτικής πολεοδόμησης” ιδιώτες ή ΝΠΔΔ ή και ΝΠΙΔ έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας οικιστικών ενοτήτων σε περιοχές εκτός σχεδίου πόλεων τηρώντας τις αντίστοιχες νομοθετικές διατάξεις. Η πρωτοβουλία για την εκπόνηση και εφαρμογή των πολεοδομικών σχεδίων ανήκει σε φυσικά πρόσωπα, ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ. Η διαδικασία σχεδιασμού με βάση το νόμο εκπονείται σε δύο στάδια: α) *Απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ για έγκριση οικιστικής καταλληλότητας* της υπό μελέτη περιοχής (που δίνεται για επεκτάσεις που προτείνονται για ιδιωτική πολεοδόμηση, έχουν ενιαία επιφάνεια μεγαλύτερη ή ίση των 100 στρ. -το 30% τουλάχιστον των οποίων για κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους- και βρίσκονται σε περιοχή εκτός σχεδίου πόλεως και εκτός των ορίων οικισμών προ του 1923, καθώς και εκτός ορίων οικισμών κάτω των 2000 κατοίκων, καθορισθέντων με βάση το από 24.04.1985 ΠΔ), και β) *έγκριση της Πολεοδομικής Μελέτης με Π.Δ.* Ήδη τα 3 πρώτα έτη της λειτουργίας του νόμου (και της τροποποίησής του μέσω του Ν. 2052/92) άνω των 35 αιτήσεων για Ι.Π. σε παράκτιες, κυρίως περιοχές σε 12 νομούς της χώρας (Αττικής, Ηρακλείου, Κυκλάδων, Χαλκιδικής, κ.ά.) είχαν υποβληθεί.

Οι αρμοδιότητες ανά διοικητικό επίπεδο είναι οι ακόλουθες:

Κεντρικό επίπεδο: Με απόφαση υπουργού ΠΕΧΩΔΕ πραγματοποιείται η έγκριση οικιστικής καταλληλότητας και μέσω έκδοσης ΠΔ η έγκριση πολεοδομικής μελέτης.

Περιφερειακό επίπεδο: Οι αρμοδιότητές του αφορούν στο συντονισμό και την παρακολούθηση των συναφών αρμοδιοτήτων και διαδικασιών στα υπό αυτό επίπεδα.

Νομαρχιακό επίπεδο: Οι αρμοδιότητές του αφορούν στο συντονισμό και την παρακολούθηση των συναφών αρμοδιοτήτων και διαδικασιών στο τοπικό επίπεδο.

Τοπικό επίπεδο: Γνωμοδότηση του οικείου Δήμου ή Κοινότητας για την έγκριση οικιστικής καταλληλότητας εντός δύο μηνών,

αλλιώς δίνεται η έγκριση χωρίς τη γνωμοδότησή του. Συμμετέχουν οι οικείοι ΟΤΑ στη μέριμνα, συντήρηση και καθαριότητα των κοινόχρηστων χώρων (πλατείες, πράσινο κλπ.).

Η μελέτη περιλαμβάνει 2 μέρη:

Το Α' μέρος της μελέτης (κεφ. 1-7) είναι αφιερωμένο στη θεωρητική προσέγγιση του θεσμού, την ανάλυση, την προέλευση και τον συσχετισμό του με άλλα θεσμικά πλαίσια.

Στο κεφ. 1 εισάγεται η προβληματική του θεσμού της Ι.Π., αφού προηγηθεί συνοπτική ανασκόπηση της διαχείρισης του χώρου στην Ελλάδα και των μέχρι τώρα αποτελεσμάτων του φυσικού σχεδιασμού μέσω της θεσμοθέτησης των Ν. 947/79 και 1337/83.

Στο κεφ. 2 πραγματοποιείται ιστορική αναδρομή και αναφορά στη διεθνή εμπειρία, όπου-ξεκινώντας ήδη από το 19ο αι. με τη δημιουργία βιομηχανικών οικισμών, κυρίως στη Βρετανία και στις ΗΠΑ, με ιδιωτική πρωτοβουλία και κεφάλαια-επισημαίνεται πως τα περισσότερα παραδείγματα οργανωμένης δόμησης στον τομέα Α' κατοικίας είχαν κοινωνικό περιεχόμενο και σκοπό την κάλυψη στεγαστικών αναγκών συγκεκριμένων κοινωνικών ή επαγγελματικών ομάδων.

Το κεφ. 3 εξετάζοντας τη *"Δημόσια Πολεοδόμηση"* μέσω σχολιασμού του νομοθετικού πλαισίου και ανάλυσης των Ν. 947/79 και 1337/83, καταλήγει στο συμπέρασμα πως η αποτυχία στην εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα οφείλεται κυρίως στην έλλειψη πολιτικής γης και στην ανεπάρκεια νομοθετικών εργαλείων για την άσκηση του.

Το κεφ. 4 περιγράφει τη διαδικασία σχεδιασμού με βάση το Ν. 1947/91 αναλύοντας τα στάδια έγκρισης οικιστικής καταλληλότητας και πολεοδομικής μελέτης και τις αρμοδιότητες των εμπλεκόμενων φορέων για την υλοποίηση του προγράμματος ιδιωτικής πολεοδόμησης.

Στο κεφ. 5 σκιαγραφείται η πολιτική πραγματικότητα του θεσμού της Ι.Π. μέσω προσέγγισης της οικιστικής πολιτικής με αναφορά στο Ν. 1947/91 (που αφορά σε τροπολογία εντασσόμενη στο φορολογικό νομοσχέδιο *"Απλούστευση φορολογικών διαδι-*

κασιών και άλλες διατάξεις”) και στα οικεία κοινοβουλευτικά χαρακτηριστικά και απόψεις για τις αιτίες και συνέπειες της εισαγωγής του.

Στο κεφ. 6 επιχειρείται *συσχέτιση της Δημόσιας και Ιδιωτικής Πολεοδόμησης και παρουσίαση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων (που εντοπίζονται ως ελλείψεις του νόμου) της δεύτερης έναντι της πρώτης.*

Η Δημόσια Πολεοδόμηση έχει *κοινωνικό περιεχόμενο* και σκοπό την κάλυψη στεγαστικών αναγκών, ενώ η Ιδιωτική έχει κυρίως *επενδυτικό χαρακτήρα*. Άλλη βασική διαφορά μεταξύ τους εντοπίζεται κατά την έγκριση της οικιστικής καταλληλότητας με βάση το Ν. 1947/91 όπου απαιτείται συσχέτιση με γενικότερες υφιστάμενες χωροταξικές κατευθύνσεις και πολεοδομικές μελέτες, ενώ πριν δεν υπήρχε αυτή η προϋπόθεση.

Στο κεφ. 7 γίνεται *αντιπαράβολή του θεσμικού πλαισίου της Ι.Π. με εκείνα των οικοδομικών (οικοπεδικών) συνεταιρισμών και των βιομηχανικών δραστηριοτήτων*. Οι συνεταιρισμοί ως επιχειρηματικοί μηχανισμοί δυνατότητας “ελέγχου γης” αποσκοπούν κυρίως στην οικιστική αποκατάσταση των μελών τους σε αντίθεση με τον κερδοσκοπικό χαρακτήρα της Ι.Π. Αντίστοιχα, ο υποψήφιος επενδυτής που στοχεύει στην εγκατάσταση βιομηχανικών δραστηριοτήτων ωφελείται περισσότερο από τη σημειακή χωροθέτησή τους παρά από την ένταξή τους στα πλαίσια της Ι.Π.

Το Β' μέρος (κεφ. 8-12) ασχολείται αποκλειστικά με τις *μελέτες-προτάσεις* που είχαν υποβληθεί, έως την ολοκλήρωση της εργασίας, στα πλαίσια της ιδιωτικής πολεοδόμησης και επρόκειτο να εφαρμοστούν στις διάφορες γεωγραφικές περιοχές της χώρας, οι οποίες παρουσιάζονται αναλυτικότερα στο παράρτημα. Η μελέτη καταλήγει σε μια σειρά από *στατιστικές αναλύσεις, σχόλια και συμπεράσματα* ύστερα από μια προσπάθεια *αξιολόγησης των μελλοντικών, τότε, εφαρμογών του θεσμού και των επιπτώσεών του στην πόλη και την περιφέρεια, που τεκμηριώνεται με τη συλλογή πρωτογενών στοιχείων*, που προέκυψαν μετά από εντατική έρευνα μέσω ερωτηματολογίου απευθυνόμενου στο δίκτυο των εμπλεκόμενων φορέων στις διαδικασίες αυτών των εφαρμογών.

Ειδικότερα, το κεφ. 8 εξετάζει την *Ι.Π.* όπως εξελίσσεται από το θεωρητικό και διαδικαστικό μέρος ως την υλοποίηση. Από την ανάλυση των μελετών και εφαρμογών προκύπτει πως σχεδόν στο σύνολό τους στοχεύουν στη δημιουργία παραθεριστικών οικισμών και τουριστικών συγκροτημάτων κατοικιών, εκτός από ολιγάριθμες εξαιρέσεις αναφερόμενες σε Α' κατοικία (προαστιακή). Ακολουθεί παρουσίαση αντιπροσωπευτικών προτάσεων (α) Ν. Ηρακλείου-Κοινότητα Αχλάδας-θέση Πύργος, β) Ν. Ηρακλείου-Επαρχία Σητείας-Κοινότητα Ρούσσας Εκκλησιάς-θέση Αναλούκα, γ) Ν. Ηλείας-Κοινότητα Δουνεικών-περιοχή Αγίας Μαρίνας-θέση Φεγγιές (σε εκκρεμότητα τότε και με αμφίβολη την έγκρισή της)], με συμβολή στην προσπάθεια διαμόρφωσης ολοκληρωμένης εικόνας των προτάσεων και των (μελλοντικών τότε) εφαρμογών του θεσμού.

Σε έκταση 160 στρ. στη θέση "Πύργος" της Κοινότητας Αχλάδας του Ν. Ηρακλείου Κρήτης κοντά στον ανεπτυγμένο τουριστικά οικισμό της Αγίας Πελαγίας, αφορούσε η πρώτη αίτηση στο ΥΠΕΧΩΔΕ (29.08.1991) από την ιδιοκτήτρια εταιρεία Δ.Κ. Γιαννουλάκης & Δ. Γιαννουλάκης, για την κατασκευή ιδιωτικής πόλης, η οποία εγκρίθηκε και υλοποιήθηκε. Οι χρήσεις που εγκρίθηκαν για την έκταση αυτή ($\Sigma\Delta=0,37$) ήταν:

- Αμιγής κατοικία σε ποσοστό: 34%, δηλ. 54,4 στρ.
- Τουρισμός-Αναψυχή: 15%, δηλ. 24 στρ.
- Τοπικό κέντρο: 4%, δηλ. 6,4 στρ., και
- Κοινόχρηστοι χώροι: 47%, δηλ. 75,2 στρ.

Με στατιστική ανάλυση δεδομένων περιπτώσεων *Ι.Π.* ασχολείται το κεφ. 9, με χρήση διαγραμμάτων και ιστογραμμάτων, με σκοπό την πληρέστερη εικόνα της έρευνας των περιπτώσεων, την προβληματική που αυτή μπορεί να συνεπάγεται και ακόμη πιθανές προβλέψεις της τάσης ανάπτυξης -όχι μόνο οικιστικής-κάθε γεωγραφικής περιοχής της χώρας μας μετά την εφαρμογή του θεσμού.

Από την παρουσίαση και την ανάλυση της έρευνας με ερωτηματολόγιο που πραγματοποιείται στο κεφ. 10 (αφού πρώτα εξετάζεται το αντικείμενο και η μέθοδος της έρευνας και το περιεχόμενο των ερωτήσεων) προκύπτει η αναγκαιότητα επιπλέον επε-

ξεργασίας του θεσμικού πλαισίου με εστιασμό στην ανάπτυξη των υποτονικών τουριστικά περιοχών και την άρτια διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Στην πλειονότητα των μελετών διαφαίνεται η πρόθεση, από πλευράς ιδιωτικών φορέων και επενδυτών, της οριακής κάλυψης των τυπικών προϋποθέσεων του νόμου ώστε οι πρώτες να εγκρίνονται.

Η διερεύνηση των ενδεχόμενων χωροταξικών (αμφίβολες οι συνέπειες της ιδιωτικής παρέμβασης χωρίς την ύπαρξη προκαταρτικού σχεδίου χωροταξικού επιπέδου με ανάλογες προς τήρηση προδιαγραφές), πολεοδομικών (πιθανότητα κακών συνδέσεων των περιοχών αυτών) και περιβαλλοντικών (ανάλογα με την τήρηση ή μη των όρων δόμησης, το ποσοστό των κοινόχρηστων χώρων και τον τρόπο εκμετάλλευσης της έκτασης μέσα στα πλαίσια της σχετικής "ανοχή" της νομοθεσίας) αλλά και των αντίστοιχων κοινωνικών (τάση ενοποίησης απομονωμένων περιοχών τύπου "γκέτο" για μεσαία και υψηλά εισοδήματα, ενίσχυση της τάσης αποξένωσης των διαφορετικής προέλευσης κατοίκων, πιθανότητα απόκλισης των Ι.Π. περιοχών από τα παραδεκτά πρότυπα ζωής των κατοίκων) και οικονομικών (κυρίως σε εθνικό επίπεδο, στους διάφορους τομείς παραγωγικών δραστηριοτήτων καθώς και στις πιθανές αλλοιώσεις γεωργικών περιοχών υψηλής παραγωγικότητας) επιπτώσεων της Ι.Π. αποτελούν το περιεχόμενο του επόμενου κεφαλαίου (κεφ. 11).

Το κεφ. 12 περιλαμβάνει συμπεράσματα και προτάσεις: Η επίσημη εισαγωγή και ο ενεργός ρόλος του ιδιωτικού παράγοντα στις διαδικασίες μελέτης και εφαρμογής του πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα καθιστά αναγκαία τη συνύπαρξη και συσχέτιση ενός γενικότερου χωροταξικού πλαισίου με αυτό της ιδιωτικής πολεοδόμησης.

Η παροχή κινήτρων για την ανάπτυξη τουριστικά στάσιμων περιοχών με την παράλληλη δημιουργία ζωνών αποκλειστικά για ιδιωτική πολεοδόμηση σε συνδυασμό με την αναθεώρηση ασαφών σημείων του Νόμου και τη μεγαλύτερη έμφαση στο θέμα της περιβαλλοντικής προστασίας θα συνέβαλε αποφασιστικά στην ορθότερη οργάνωση του χώρου.

Εκεί όμως που θα γινόταν ουσιαστικότερη η συμβολή αυτή, θα ήταν τελικά στην προσπάθεια αναβάθμισης της ποιότητας ζωής τόσο στην Πόλη όσο και στην Περιφέρεια.

Έως σήμερα ελάχιστα πολεοδομικά σχέδια έχουν καταρτιστεί με βάση την ιδιωτική πολεοδόμηση, εξαιτίας των έντονων αντιδράσεων κατά του θεσμού, της αδυναμίας των κρατικών αρμόδιων φορέων στην εφαρμογή του, της άρνησης του ΣτΕ να θεωρήσει νόμιμα τα σχετικά Π.Δ., επειδή η μορφή αυτή του σχεδιασμού δεν είναι ενταγμένη σε ευρύτερα χωροταξικά σχέδια, κλπ.